

דור ה-Y בישראל, פרק 17 אז מה נסגר? - סיכום ביניים

עוז אלמוג, תמר אלמוג

נוצר ב-9/6/2015

צעירים בישראל
Peles Group

בין הצלחה לכישלון

קורבנות הנסיבות

כמו כל דור שקדם לו, גם דור ה-Y הוא תוצר של נסיבות הזמן שלא הוא יצר. הוריו, מוריו, מפקדיו, מעסיקיו, ולמעשה השיטה והמעטפת התרבותית שבהן גדל, הותירו בו מצוקות קשות וחרטו שריטות וצלקות, שטרם הגלירו ואולי לא יתרפאו לעולם.

דור ה-Y צמח וגדל בעולם שהתערער ואיבד מיציבותו. הוא חי ובוועט בעידן של תמורות כבירות, שמאלצות את המין האנושי לצעוד קדימה תוך גישוש באפלה. זו תקופת מעבר, שבה נתיבי היומיום כבר אינם הולמים את צורכי השירות, והחלופות אך בקושי מבליחות באופן. אין מוסד חברתי שלא עובר בשנים האחרונות טלטלה ושאינו צפוי להשתנות באופן משמעותי או אפילו להיעלם. אבל ימי הביניים מתארכים. עוד צפויים מאבקים לא קלים לשינוי המוסכמות, ואת מחיר תקופת הדמדומים כבר שילמו ועוד ישלמו בעיקר הצעירים שבינינו.

המחיר שמשלמים ה-Y ניקים הוא כואב במיוחד גם משום שהם התעצבו בתקופה שבה תהליכים חברתיים אבולוציוניים עברו הקצנה, יצאו משליטה והפכו מתהליכים בונים להרסניים. ניתן לומר אפוא בזהירות שדור ה-Y אינו רק תוצר של הנסיבות אלא גם קורבן שלהן.

דור ה-Y הוא קודם כול תוצר של כלכלת השוק החופשי. זו אמנם הביאה עושר גדול לאנושות: פיתחה מוצרים ושירותים, הנגישה אמצעי הישרדות ומותרות למיליוני בני-אדם, האריכה את תוחלת החיים וגיוונה אותם לאין שיעור. אבל כמו מפעל משגשג ויעיל שארובותיו מזהמות את האוויר ושפכיו את הנחלים, כך גם הקפיטליזם הניאו-ליברלי החל לסכן את החברה שאותה הוא מזין.¹ חומרנות, בצע כסף, פערים וקנאות בין אנשים וקבוצות, ניצול חמדני של משאבי טבע, תחרות הרסנית - כל אלה ורעות נוספות הם תוצר של תהליך כלכלי שיצא משליטה. ה-Y ניקים נחשפו לרעלים הללו יותר מכל שכבה דמוגרפית אחרת משום שהם נולדו לתוך עידן ההפרטה, וחסרו להם האיזונים והבלמים הערכיים של הסוציאליזם הציוני ותרבות החאקי.

דור ה-Y הוא גם תוצר של מהפכת הפסיכולוגיה ההומאנית. דרך ארוכה עשה החינוך במשפחה ובמוסדות הלימוד מאז התגבשותו של המדע המודרני, ובתוכו מדעי האדם. אבל מה שהחל כהגנה על נפש הילד יצא משליטה. הוריהם כל כך רצו להבין אותם, להקל עליהם, לגונן עליהם, להפוך אותם למאושרים, עד שהם הפכו את צאצאיהם למרוכזים

בעצמם ובמאוויהם, לחסרי שקט ולנטולי ביטחון עצמי. החברה כולה עטפה את תקופת הילדות בצמר גפן והתוצאה היא ילדים נצחיים, שמתקשים להתבגר ולקחת אחריות.

דור ה-Y הוא גם תוצר של מהפכת החינוך. שיעור בעלי תעודות הבגרות גדל מאוד אבל תכני הלימוד הידלדלו וחדוות הלמידה קתה. זה דור שלמד בעידן בו מקצוע ההוראה קורס, בסביבת לימוד אנכרוניסטית וחסרת משמעת ובמוסדות שהפכו לקווי ייצור של ציונים. גם העליה בשיעור האקדמאים בדור הזה היא במידה רבה מראית עין. הנגשת ההשכלה הגבוהה לשכבות רחבות היא תהליך מבורך שפותח אופקים, סוגר פערים, מגדיל את הפתיחות הדמוקרטית ומשפר איכויות ומיומנויות הדרושות לתפקוד ולשדרוג המנגנונים החברתיים. השכלה היא ללא ספק מפתח לקדמה ולאפשר. אבל פתיחה בלתי מבוקרת של שערי האקדמיה הביאה להנמכת הרמה. מערכת ההשכלה המודרנית הפכה את ה-Y ניקים למשכילים בעירבון מוגבל, הצרה את רגלי המצטיינים שביניהם ורידה את הדימוי של הלמדנות והבקיאות. חלוקה סיטונאית של תארים אקדמיים הוזילה אותם והם בדרך להפוך לחסרי תועלת. "בני העניים" ששברו את רף ההשכלה של הוריהם, ציפו שהתואר יסלול את דרכם אל העושר והאושר, אבל המציאות טפחה על פניהם.

דור ה-Y הוא גם תוצר של המהפכה הדיגיטלית. טכנולוגיית המחשב מייעלת את החיים, מקצרת טווחים ומנגישה בקלות וביעילות מידע ושירותים. היא גם מפתחת את היצירתיות, משחררת חסמים, מחברת בין רחוקים, פוקחת עיניים ויוצרת שיח חברתי בהיקפים חסרי תקדים. ה-Y ניקים גדלו בעידן השפע התקשורתי, שפתח עבורם אפשרויות שלא היו זמינות לדורות שלפניהם. אבל לשפע היה מחיר נפשי - השעבוד. כל החברה האנושית התמכרה לטכנולוגיה הדיגיטלית, אבל אצלם זה קרה מוקדם יותר ולכן גם השפיע באופן חריף יותר. הם זקוקים לגירויים קצרים ומתמידים ונפשם אינה יודעת מנוח.

למעלה מזה, השוק הווירטואלי הפתוח מערער את תכלית הקיום משום שהוא מקשה על היחיד ליצור משהו חדש, להיות שונה ומיוחד. צעירים מוצאים את עצמם היום בתחרות אכזרית עם מאות מיליוני בני-אדם, והם חשים אבודים וחסרי אונים.

מחיר נוסף שבני דור ה-Y והוריהם שילמו כתוצאה ממהפכת התקשוב הוא החרדה המתמדת. זהו דור מבוהל ודיכאוני משום שהוא נחשף ל"קרינה" בלתי פוסקת של אינפורמציה שלילית. כדי להגן על עצמם נאלצו ה-Y ניקים להקהות את חושיהם ולעטוף את עצמם בשכבת מגן של אדישות. הם ממוקדים בהווה, משום שהעתיד נעשה עבורם מעורפל ומאיים.

דור ה-Y הוא גם תוצר של תמורות בעולם העבודה. הצעירים נכנסים היום לשוק התעסוקה כאשר המחשב האישי והטלפון החכם הפכו לגולם שקם על יוצרו. הזמינות לכל אורך שעות היממה משעבדת את העובדים ומפרה את האיזון בין עבודה לבית. ה-Y ניקים זועקים "יש לי גם חיים" וזעקתם היא הזעקה של כולנו. אבל בעוד דור ההורים התרגל לקיים ולמד לחרוק שיניים, להם אין אפילו פנסיה שבשבילה שווה "לסבול עוד קצת".

הקריירה המקצועית תגמלה את העובדים ברמה החומרית והרוחנית, אך עם השנים היא תובעת מחירים אישיים מאמידים. דור ה-Y עובד יותר שעות מהדור של הוריו בשל תרבות העושה, הניצול והצריכה הבולימית. קווי הייצור כבר מזמן אינם מוקמים במטרה לספק צורכי קיום אלא בעיקר כדי להאכיל תיאבון אינסופי של צרכנים שלא יודעים שובע. האדם המודרני משרדג את עצמו למוות. הוא עובד יותר כדי שיוכל לצרוך יותר. הצעירים משלמים את המחיר הן כיצרנים והן כצרכנים. מעבידים אותם יותר ומשלמים להם פחות כדי שיוציאו יותר כסף על דברים שלא נחוצים להם. הם חומרניים ונהנתנים כי שטפו את מוחם מגיל צעיר במסר שמקסום ההנאות הוא תכלית החיים.

דור ה-Y הוא תוצר של עידן השפע גם משום שהעושר מבלבל ומסנוור. המגוון הגדול שעל המדפים מאפשר לצרכנים לרכוש מוצרים התפורים לצורכיהם, אך במקביל הוא יוצר עומס על החושים ועל הרגשות ומקשה על הבחירה. הבלבול והרעב המדומה הפכו לטבע שני עבורם, והם אינם מסוגלים עוד להסתפק במה שיש להם.

אבל יותר מכול, דור ה-Y הוא תוצר של חופש דמוקרטי מסדר גודל חדש. ההיתר הבלתי מוגבל לבקר ולהוקיע הוא חלק ממהות הדמוקרטיה אבל הוא מוליד גם את הצינויות והניהיליזם. מרוב דמוקרטיה נחלש הנימוס והכבוד ההדדי והתערערו הסדר וההרמוניה החברתיים. בקצה החירות צומחת גם האנרכיה, האכזריות והאלימות.

הנה כי כן, המחקר שלנו הוא לא רק מחקר שמצייר דיוקן סוציולוגי, אלא דוח מודיעיני של תצפיתן קדמי שמסמן לעורף האדיש: אנחנו בסכנה ממשית וחייבים להתעורר, כיוון שהבעיות והקשיים שאותרו על ידנו, ושיסודם בשינויים תרבותיים, מסכנים את עצם קיום החברה ולמצער מאיטים תהליכי התפתחות ואפילו מסיגים אותם לאחור. חשוב להזכיר כי זיהומים בגוף החברתי דומים לזיהומים אקולוגיים. הם לא תמיד נראים לעין הבלתי מזוינת ויש להם השפעה מצטברת, שמתגלה עם חלוף הזמן. לפתע מגלים עלייה בתחלואה של סרטן ומחלות לב, דגה שנעלמת מהאוקיינוסים ויערות שהפסיקו להתחדש.

היתרונות של דור ה-Y

ואף על פי כן, דור ה-Y הוא לא בהכרח דור של כישלון חברתי. תוויי ההיכר שלו הם בין השאר תולדה של הישגים תרבותיים כבירים ואבולוציה חברתית שלא נפסקת לרגע.

לילדים הדיגיטליים עולם המחשב הוא בית. יתרונם הגדול במחשבה מהירה ובאצבעות זריזות, בגישה טכנולוגית טבעית ובפתיחות חסרת עכבות לשימושי מחשב חדשים. הם גם יעילים יותר ומחפשים בכל מקום את השיפור והשדרוג. מסיבה זו ה-Y ניקים מוכשרים בפיתוח שירותים ואפליקציות, שמקלים את חיינו והופכים אותם למשחק ילדים.

דור ה-Y מחובר יותר לרגשותיו ונכון לקבל עצה ולשתף אחרים. זהו דור חינוכי, חייכני ודמוקרטי במהותו, שצמצם הבדלים עדתיים, דתיים ומגדריים ונפתח להעדפות מיניות מכל סוג. הוא הרבה פחות שמרן ומקובע מדורות קודמים, נייד יותר, משועבד פחות לאגו ופתוח יותר להודות בחולשות. זה דור חברותי שבונה גשרים חדשים לכל הכיוונים, ותרומתו להתפתחות עולם גלובלי חסר גבולות היא עצומה.

דור ה-Y גם ערוך יותר מהוריו לקראת עידן הפנאי. ה-Y ניקים מסמנים לכולנו את הכיוון: האדם הפוסט-מודרני כבר לא "לעמל יולד", אלא ל"קריירת תחביבים ובילויים" גמישה ומגוונת.² הוריהם שרו בתמימות "למי תודה למי ברכה? - לעבודה ולמלאכה" ואילו הם מקדמים בברכה בעיקר את המסיבות, את הטיולים ואת הנופשונים. בגלל סדר העדיפויות העדכני שלהם, קרוב לוודאי שהם לא יחוו את משבר הפרישה מהעבודה שחווים סביהם והוריהם - שלאחר עשרות שנים של עבודה מתקשים לפתע לייצר לעצמם תכלית וסדר יום. הם לא רק אוהבים יותר לבלות ולחגוג ביחד, אלא הם גם יודעים לעשות זאת בתשוקה ובמיומנות מעוררות השתאות.

יש בבני הדור הזה גם ביקורתיות וספקנות בריאים, והם פחות מוכנים לקבל מוסכמות מאובנות ו"כולשיט". אלה צעירים שגדלו בתרבות של לקוחות, ולכן גם פיתחו דפוסיים של סקרי שוק ושל תמורה בעד השקעה. הם גם גמישים במחשבתם ופתוחים להתנסות ולשינוי. ומעל לכול, זהו דור שוויוני יותר בפרופיל הסוציו-אקונומי שלו ומבחינה זו מבשר עידן דמוקרטי חדש.

המשבר התרבותי הגדול

מובילי הדעה ומקבלי ההחלטות בישראל נוטים להתמקד בשלושה סוגים של משברים, שחוזרים ושבים במחזוריות מעגלית: פוליטי, ביטחוני וכלכלי. מחקר זה מרמז שמעל כל המשברים הללו, ובעצם מתחת להם, התהווה בימינו משבר עמוק ורחב הרבה יותר, שמשפיע על כל השלושה גם יחד: המשבר התרבותי, לאמור: צמיחת דור צעיר עם תפיסת עולם וסגנון חיים שאינם עולים בקנה אחד עם דפוסי המערכות הישנות. הפער הזה יוצר מספר משברי משנה, שילכו ויחריפו עם הזמן.

צעירים בישראל

גיא פריבס

משבר המנהיגות

החברה המערבית מונעת מהשקפת עולם פלורליסטית, ולכן היא מרופפת חסמים ומנגישה אמצעים ומוקדי כוח לאוכלוסייה רחבה יותר. התהליך הזה חשוב בהיבט האבולוציוני, אבל טומן בחובו גם סכנות. אחת מהן היא רידוד של מערכות הישגיות, בשם אתוס השוויון המוחלט. כאשר מנגנוני הסינון והמיון נחלשים, וכאשר מסגרות אליטיסטיות הולכות ונמוגות, קשה לייצר כוהנים ולויים שיובילו את המחנה.

תהליך ההשטחה בא לידי ביטוי בכל שדרות ההנהגה המובילה: באקדמיה, במשפט, בתקשורת, בכלכלה, בחינוך ובפוליטיקה. בעיית המנהיגות נובעת לא רק מצמצום מנגנוני הסינון, אלא גם מהתפיסה שהולכת ומשתרשת של הנמכת דרישות וציפיות. כלומר, גם באותן מסגרות עילית שנותרו על כנן, תהליך ההכשרה נעשה תובעני פחות ולכן גם איכותי פחות.

המערכת הפוליטית בישראל, שאמורה להוביל את המערכות האחרות, אינה אטרקטיבית לכוחות צעירים כי כדי להתברג לתוכה יש לעבור את המנגנון המפלגתי "המאפיונרי" שהיה להם לזרא. גם הדימוי התקשורתי של הפוליטיקאים לא גבוה ומעטים הם נבחרים הציבור שזוכים להכרת תודה פומבית. במציאות הזאת, קשה לצפות מצעירים לשאוף להגיע לכנסת ולממשלה.

אבל גם בלי קשר לשיטה הקיימת, דור ה-Y הוא דור שפחות בנוי מטבעו להנהיג ולהוביל, בכל השטחים, ולמעשה גם פחות חפץ בכך. כאשר "האישיות הדורית" סובלת מבגרות מעוכבת, מקושי לקחת אחריות, מנטייה לעשות את המינימום ומחוסן נפשי נמוך - הדבר מוביל לא רק לפחות קטרים על הפסים, אלא גם לפחות נהגי קטר חרוצים ומסורים שיובילו את הרכבות ליעדיהן.

לאחרונה מתרבים הדיווחים על מגמה דמוגרפית ותרבותית שמשמעויותיה מרחיקות לכת: יותר ויותר שכבות שנושלו והודרו בעבר (נשים, מהגרים, מיעוטים, עניים וכו') פורצות היום את מחסומי המעמד וממלאות בהדרגה את הוואקום שמשאירה אחריה האליטה השוקעת. אפשר שגם בארץ נחזה בקרוב בתהליך כזה, ולמעשה יש כבר רמזים שהוא החל להתרחש. כך למשל, במערכות המדע, הרפואה, המשפט, הצבא והכלכלה, שיעור הולך וגדל של מדענים, קצינים, רופאים, עורכי דין ואנשי עסקים באים מקרב המיעוטים והשכבות הנידרות. אלה צעירים וצעירות שרעבים

יותר להצלחה מבני "האצולה הוותיקה", שמעדיפים לפנות לתחומים קלים יותר ותובעניים פחות.

הנה כי כן, הסיפור של דור ה-Y טומן בחובו גם סיפור מרתק של חילופי אליטות או הרחבתן. מצד אחד גבולות הדמוקרטיה נמתחים, ליותר אנשים ניתנת ההזדמנות להגשים את עצמם ומאגר הכישרונות בחברה גדל לאין שיעור. מצד שני בתהליך התחלופה החיכוכי נוצרים קשיי ביניים רבים ומגוונים. כאשר "השולות" הישנות מפסיקות לייצר יורשים יש לזה גם מחיר.

משבר העבודה

הקטר הכלכלי ממשיך לדחוף קדימה במרץ, אבל המסילה הישנה כבר חורקת: שיעורי האבטלה הגדלים (בישראל מדובר בעיקר באבטלה סמויה), הצניחה במוטיבציה לעבוד ולנהל, הירידה ברמה המקצועית ובפרודוקטיביות בארגונים ובמוסדות והתרוקנות קופות הפנסיה והחיסכון - כל התופעות הללו ואחרות נובעות לא רק מבעיות מאקרו-כלכליות אלא גם ואולי בעיקר מפערי דורות. המערכת הכלכלית אינה מתאימה לסגנונם ולצורכיהם של הצעירים, כי היא מנצלת ושוחקת אותם חומרית ונפשית, לא מאפשרת גיוון וניידות מספיקים ומונעת מהם ביטחון תעסוקתי ויציבות פיננסית.

עולם העבודה בחברה המודרנית התבסס על חלוקה דיפרנציאלית של תגמולים ומשאבים. ברוב הארגונים הכלכליים העובדים מקבלים שכר על בסיס כישורים, קשרים, ניסיון, ותק, השקעה והישגים מצטברים. לכל אחד ואחת יש "שווי שוק", שקובע את יכולת המשא והמתן שלו/ה בשוק העבודה. עם התפתחות ההשכלה הגבוהה נעשה התואר האקדמי אחד המפתחות העיקריים להתקדמות כלכלית. למעשה, במשך שנים רבות התואר יצר את החיץ בין עובדי הצווארון הכחול לעובדי הצווארון הלבן. הוא הבחין בין אנשים שמתפרנסים מעבודות מונוטוניות, קשות (פיזית ונפשית), נטולות תגמול רוחני, עם שכר נמוך ואופק קידום מוגבל (אם בכלל), לבין אנשים שעבודתם מגוונת, יצירתית, דינמית ומתגמלת במישור הרגשי, האינטלקטואלי והחברתי. אבל מה יקרה בעולם שבו גם עובד הניקיון, נהג האוטובוס, המלצר, המוכר בחנות, ובקיצור כל עובדי הכפיים, השירותים וקווי הייצור המשמימים, יהפכו לבעלי תואר אקדמי? האם הם או בניהם ירצו להמשיך לעבוד בעבודות הללו? מה יקרה במפעל שכל עובדיו ירכשו השכלה ויהפכו למהנדסים? הקיבוץ פתר לכאורה את הדילמה הזאת באמצעות הרוטציה בין תפקידים ותגמולים על פי עקרונות-השוויון. אבל בקיבוץ השיטה קרטעה והסוף ידוע.

דור ה-Y, שרוכש השכלה אקדמית בהמוניו, הופך את השאלה התיאורטית הזאת למעשית. בניהם ובנותיהם של אנשי הפרולטריון המנוצל פקחו עיניים, פיתחו ציפיות חדשות והם מסרבים להשתעבד לעבודות מהסוג שבו עבדו הוריהם. הדבר כבר ניכר בשוק העבודה: ירידה בביקוש ל"עבודות שחורות" וקושי גדל לשמר בהן עובדים לאורך זמן. זו גם אחת הסיבות לצמיחת חברות כוח האדם, שמעסיקות על בסיס זמני, ולגידול בביקוש למהגרי עבודה.

אם הכלכלה המודרנית חפצת חיים, היא תצטרך למצוא שיטה חברתית וכלכלית מעודכנת שתהיה הוגנת ויעילה יותר מזו הקיימת. שיטה שבה אין פרולטריון מנוצל ובורגנות מנצלת. שיטה שבה אדם העובד בעבודה מפרכת ומונוטונית מקבל מהחברה את התנאים לתפקד ולשרוד בה. הכוונה לא רק לשכר הוגן אלא גם להפוגות של רענון ומנוחה, כמו גם רוטציה של עובדים ועבודות. כלומר, זו תצטרך להיות חברה שבה כל אחד ואחד מלכלכך את ידיו ולא נסמך על חוטבי עצים ושואבי מים שיעשו בשבילו את המלאכה השחורה. יידרש שינוי גם ברשתות הביטחון לקיום הוגן לכל אורך החיים, שהולכים ומתארכים.

השינוי הזה עוד רחוק, אבל דומה שצמיחתו של דור ה-Y מקרבת את בואו, ועל כל פנים מכתיבה את הכיוון. לא רק שהצעירים מסרבים להשתתף במשחק הכלכלי הישן - הנצלני בעליל - אלא שהם מעבירים לכולנו את המסר העקיף שהעבודה אינה העיקר בחיים אלא כורח שצריך לצמצמו למינימום ההכרחי.

עם זאת, בניגוד לתפיסה של דור ה-Y שהפנאי ההדוניסטי הוא מפתח לאושר, הם ובניהם יצטרכו להפנים שהאושר טומן ברוח: בלימוד, במחקר, ביצירה ובנתינה. האם ההכרה הזאת תתרחש בעתיד הקרוב? ימים יגידו.

משבר ההשכלה

שיטת החינוך והלימוד בבתי-הספר ובמוסדות להשכלה גבוהה כבר אינה מתאימה לסגנונם ולצורכיהם של הצעירים, כי היא איטית מדי, אינה גמישה מספיק, אינה מסננת וממיינת נכון ומפגרת אחרי התפתחויות טכנולוגיות וכלכליות שבחזית. ספק אם בעתיד ילמדו לתארים גבוהים במוסד אחד, בחוג אחד או שניים ובמסגרות זמן קשיחות. בינתיים צעירים רבים עדיין צובאים על דלתות התואר האקדמי ומקיימים את האוניברסיטאות והמכללות בשכר הלימוד שהם משלמים. אבל זה קיום זמני.

לא רק פתיחת מספר כה גדול של מכללות הביאה לירידה ברמה, אלא גם התפיסה הרווחת שמקצועות הצווארון הלבן הם המפתח להצלחה בחיים, ולכן צריך לחתור להשיג תואר אקדמי בכל מחיר. צעירים רבים כלל אינם מתאימים ללימודים אקדמיים מבחינת אופיים וכישוריהם, אבל הם נאלצים לחבוש את ספסל הלימודים רק כיוון שנוצרו ציפיות חברתיות כאלה.

ראשי ההשכלה הגבוהה שקועים בהישרדות כלכלית ומסרבים לראות מעבר לאופק. באופן פרדוקסלי דווקא הפרופסורים המובילים, שאמורים לתת דוגמה של מחשבה יצירתית ופתיחות, מתגלים כשמרנים והססנים. הם מתקשים בכך לא רק משום ששינוי כזה כרוך בראייה ארוכת טווח, באומץ לב, ביושר ובנכונות לויתור אישי, אלא גם כי הוא כרוך בסיכונים לא מבוטלים. הסינדרום הזה מכונה במדע "היתרון היחסי של הסטאטוס קוו" (באנגלית נהוג לומר "עדיף השטן שאתה מכיר על פני השטן שאינך מכיר").

אבל האלטרנטיבות כבר באופק והן ירוקנו את כיתות הלימוד כמו מפולת של בורסה. כשזה יקרה נראה אקדמיה אחרת לחלוטין.

משבר הקהילתיות

העולם נעשה פתוח ונגיש יותר לא רק בשל התפתחויות טכנולוגיות מהפכניות (בעיקר האינטרנט והסלולרי), אלא גם משום שהחברה המודרנית לא מפסיקה ללמוד כיצד לשתף פעולה ולהסיר חסמים ומכשולים בין בני-אדם.

אמנם הדיכוי, האפליה ואי השוויון החברתי רחוקים מלהיעלם, אבל כאשר בוחנים את המוסכמות התרבותיות בפרספקטיבה היסטורית ניכר תהליך עקבי של השתכללות ההרמוניה החברתית.

דור ה-Y הוא תוצר ושיקוף של המגמה המבורכת הזו. הוא ככל הנראה הדור הכי הרמוני והכי פחות אליים בתולדות המין האנושי. ה-Y ניקים רגילים לזרום בטבעיות בחבורות שלוות והם מחזקים את התקווה האוטופית לעולם חסר גבולות.

עם זאת, המסגרות החברתיות וסגנון החיים המוכתב לדור ה-Y אינם מאפשרים לו לממש באופן עמוק את הקהילתיות הטבועה בו.

דור ה-Y התבגר לתוך עולם שרופף את רשתות הביטחון הסוציאליות והכלכליות. הוא מתנהל בתוך מרחב עם אוויר חופשי אבל על קרקע רעועה. הוא מעוניין בקהילתיות חמה ותומכת וביציבות, אבל אינו יודע כיצד להשיגן. אפילו רשת הביטחון של המשפחה הגרעינית, שסיפקה לאנושות יציבות אישית וחברתית לאורך ההיסטוריה, מתערערת בדור הזה.

הצעירים הישראלים שואפים לגור בעיר הגדולה וליהנות מהחירות, מהשפע ומהגירוים החזקים. תל-אביב מספקת להם את החוויה האורבאנית, שלהם הם כה זקוקים, אבל בה בעת צורם להם הניכור העירוני והם כמהים לייצר לעצמם מרחבים כפריים ומסגרות קהילתיות בתוך הכרך הסואן. לפעמים זהו בר שיתופי או מפגשים ידידותיים בשדרה, ולפעמים זה בית כנסת שכונתי שמתמלא צעירים חילונים בשבתות וחגים. אבל המתח בין הגירוי העירוני לבין השלווה הכפרית עדיין בלתי פתור.

רווק בן 34 בראיון לאראל סג"ל: "טעמנו מהכל - זה אנדרסטייטמנט. אבל כל החוויות, הלימודים, הבילויים וההתנסויות כולם הותירו רבים מאיתנו פעורי פה ונפש, משתוקקים למשהו אחר. בר קיימא, כזה שלא ממאיס או ממצה את עצמו בעונה השלישית. קח לדוגמה את המחאה החברתית של הקיץ שעבר, זה היה ביטוי לייאוש הכללי, לאיבוד המשמעות והערכים, יחד עם הרצון הטבעי להשיע ולשנות. אבל יש גם צעקה מסוג אחר, כזו הנשמעת היטב ברחבי העיר, בדמות קהילות חברתיות ממשיות, המתהוות ומתאחדות סביב השורשים היהודיים של כל אחד ואחד מאיתנו, פה בעיר תל אביב. [...] ישנם 'מודעות', 'שורשים', 'התהוות', 'שמים', 'ממעל ממשי', 'ראש יהודי', 'לב יהודי', בתי חב"ד ועוד רבים נוספים, שמהווים מרכז עבור עשרות אלפי תושבים שמבקשים היום יותר מתמיד, משמעות ותוכן".³

איש עדיין לא מצא נוסחה שמשלבת בין שני הצרכים ושמטאימה לסגנון חייהם ולתפיסתם של הצעירים בני ימינו. התוצאה הטרגית היא שהפריפריה הולכת ומתרוקנת מצעירים אבל הערים הגדולות, שאליהן הם נוהרים בהמוניהם, יכולות לקלוט אותם רק כדיירים ועובדים זמניים (בעיקר בשל יוקר הדיור והמחיה).

הצעירים כמהים לשבטיות הישנה שמקנה חום אנושי ואיזון, אבל נדונים לחיות חיי ניכור וחוסר שקט. הם מתקשים לממש את הכמיהה שלהם לחיי שיתוף גם, ואולי בעיקר, משום שחונכו לשים את עצמם במרכז ו"לעוף על עצמם" ומשום שהתמכרותם לטכנולוגיה מקשה עליהם לפתח חיים יציבים ושלווים.

משבר הביטחון

האסלאם הפונדמנטליסטי והרדיקלי הצמיח שנאה בקנה מידה שכמוהו עוד לא נראה בעבר, ואימים שנראו בעבר דמיוניים הפכו לריאליים. כאשר גם ידידות מסורתיות כמו ארצות-הברית וכמה ממדינות אירופה כבר פחות אוהדות את ישראל, הסכנה רק גדלה. אם מצרפים לזה את האנטישמיות הגואה שמחלחלת למוקדי הכוח והשלטון במדינות המערב, אפשר להבין מדוע דור ה-Y הוא דור חרדתי מאוד, שחי את ההווה מתוך חשש שלא יהיה מחר.

ישראל אינה חברה רגילה, שמתנהלת על מי מנוחות. היא חיה בצל אימים משמעותיים על עצם קיומה ואזרחיה משלמים על כך מחיר כבד. דור ה-Y הוא כמובן לא הדור הראשון שנאלץ לחיות תחת נטל הביטחון, אבל דומה שבתקופת חייו הלחץ גבר. הדורות שקדמו לו חוו משברים ביטחוניים לא קלים (כולל מלחמות קשות), אך במונחים היסטוריים אלה היו תקופות חירום קצרות עם הפוגות ארוכות. דור ה-Y נולד לתוך שגרת חירום עם אימים בלתי פוסקים, שהיקפם וחומרתם גדלים בהתמדה: פיגועי טרור, אינתיפאדות אלימות, מטחי טילים למרכזי הערים ואסלאם קנאי ועתיר משאבים שעורף ראשים ומסית לחיסול היהודים ומדינתם.

אם בעבר חרדתם של הישראלים מותנה באמצעות האמון העיוור בכוחה הצבאי של המדינה, בצדקתה המוסרית ובאחדותה, הרי היום מדינת היהודים נעשתה רפויה, נטולת סולידריות ומעוררת מבפנים. מה שנחשב בעבר לתסריטים אפוקליפטיים, נראה היום כסיכון ריאלי. כאמור, הדבר מקרין על תחושת הביטחון של דור ה-Y ועל השקט הנפשי שלו.

באופן פרדוקסלי וטרגי, דור ה-Y הוא לא רק הקורבן של התרופפות הביטחון אלא גם אחד הגורמים לה. המערכת הביטחונית לא מטאימה לסגנונם ולצורכיהם של הצעירים הישראלים, כי היא מבוססת על עיוות מוסרי (אי שוויון בנטל), תובעת קורבן מוגזם (משך השירות הסדיר והמילואים), לא מאפשרת בחירה מספקת, לא מתגמלת כבעבר (הן בתנאי השכר והן במוניטין), מושתתת על סביבת עבודה מיושנת, על היררכיה גברית נוקשה, על שעות עבודה לא גמישות ועל התחייבות ארוכת טווח לארגון.

אם מצרפים לזה את המוניטין הפוחת של ארגוני הביטחון, אפשר להבין מדוע כוח המשיכה שלהם הולך ויורד בקרב צעירים (בעיקר צעירים איכותיים ובעלי פוטנציאל גבוה).

אמנם לא ערכנו בדיקה שיטתית משווה של השינויים במצבת כוח האדם בארגונים הללו לאורך השנים, אבל מתוך מידע עקיף שהגיע לידינו נוצר הרושם שהם מאבדים משנה לשנה הון אנושי ומתקשים לגייס כוח אדם בכלל וכוח

אדם איכותי בפרט. במיוחד הם מתקשים לשמר כוח אדם איכותי בארגון. משיחות שקיימנו עם עשרות מפקדים ברמות הבכירות בצה"ל, בשב"כ ובמשטרה עלתה תמונה של ארגונים במשבר ובעיקר של פערי דורות. העובדים הצעירים מציפים ומחריפים בעיות ארגוניות ישנות שהודחקו ויוצרים בעיות מסוג חדש, שנולדו בשל השתנות העיתים.

הנה כי כן, דווקא בתקופה שבה הדמוקרטיה המערבית זקוקה יותר מתמיד ללוחמים נחושים ולעוצמה ארגונית, היא מתקשה לגייס את האנשים המתאימים.

משבר האידיאולוגיה

דור ה-Y נולד לתוך עידן שהתרוקן מ"אידיאולוגיות גדולות". אפילו האידיאולוגיה הלאומית, שהובילה את האנושות במאתיים השנים האחרונות, נחלשת. ה-Y ניקים אמנם לא איבדו את הפטריוטיזם הציוני, אבל האידיאולוגיה הלאומית בתקופתם כבר אינה מהווה דבק כה חזק, ובוודאי אינה מספקת אותה משמעות קיומית. דור ה-Y הוא דור שנולד לעידן פוסט-אידיאולוגי שאין בו חזון תמים.

אז מה בא במקום? אידיאלים, כגון הורות מסורה וזוגיות רגישה, בהחלט טוענים את חייהם באתגר. גם היוזמות הכלכליות, המדעיות, החינוכיות, המשפטיות והאמנותיות עדיין מספקות אנרגיה חיובית, אבל ספק אם הן מסוגלות לייצר עמודי אש, כמו הלאומי והדתי, שהציתו לבבות.

ספק אם בעידן כל כך אינדבידואליסטי ותזזיתי אפשר בכלל לייצר חזון גדול וארוך טווח. במונח הזה דור ה-Y נדון לאומללות. הוא מתקשה לייצר לעצמו מטרות גבוהות לא רק בשל רוח הזמן, אלא גם משום שהוא חסר עומק רוחני וחונך להיות ספקן (מבחינת זהותו ומעמדו של העם היהודי, שנודע בהצטיינותו השכלית, זו בשורה מרה). מבחינה אידיאולוגית זה כנראה "דור אבוד". המין האנושי יאלץ להמתין להתבגרות דורות חדשים שיידעו לצאת אל מחוץ לקופסה. בינתיים צפויה לנו, למרבה הצער, תקופה ארוכה של חיפושים קדחתניים אחרי האור בתוך אפלת החומרנות, הציניות והאדישות.

בין ברלין לתל-אביב

צעירים בישראל

עוז אלמוג

השיח על היורדים שיקף תמיד את הנטייה הישראלית להגזמה.⁴ הנה כי כן, מאז ההגירה מישראל לחו"ל (ישראלים שעזבו ביחס לאלה שחזרו ארצה) הולך ומשתפר מאז 2001. 2012 היתה שנה עם שיעור יורדים הנמוך ביותר זה ארבעים שנים - רק 0.7 יורדים על כל 1,000 תושבים (שיעור כה נמוך נרשם רק בתחילת שנות השבעים במלחמת יום הכיפורים). משמעותית עוד יותר העובדה שמספר היהודים שעזבו את מדינת ישראל מאז הקמתה בטל בשישים לעומת מספרם של המהגרים שהגיעו אליה.⁵ החרדה, או יותר נכון ההפחדה, מפני הגירה המונית מישראל, גם אינה מתיישבת עם מצבה של המדינה.

חרף יוקר המחיה, משבר הדיור והאיומים הביטחוניים (החיצוניים והפנימיים) הלא-מבוטלים, ישראל היא עדיין

מדינה אטרקטיבית בהשוואה בינלאומית. לא שאין בעיות מכבידות, אבל גם הדשא של השכן ירוק פחות היום. הדבר מתחדד לאור האנטישמיות הגואה בעולם המערבי⁶ שכבר הביאה לא מעט יהודים (בעיקר מצרפת) להגר לישראל, וכן על רקע ההאטה הכלכלית והאבטלה השוררת באירופה ובארצות-הברית, שהיו בעבר מוקדי הגירה מבוקשים.

למעשה, צריך לעדכן את המושג "הגירה", שמסמן עקירה מכור מחצבתך.⁷ בעבר הגירה היתה כרוכה בנייתוק חברתי ותרבותי, לפחות חלקי. אבל בעולם אולטרה-תקשורתי, גלובלי ונייד מושגים ישנים של הגירה ועקירה כבר אינם רלוונטיים. הרי גם כשאדם עובר להתגורר במדינה אחרת הוא אינו מתנתק. הסלולרי והאינטרנט מאפשרים לכולנו להיות מעודכנים בזמן אמת ולקיים קשר רציף עם בני משפחה, קרובים וחברים, כמעט מכל מקום ובכל זמן. מחירי הטיסות מוזלים משנה לשנה, וביקורי המולדת התכופים מרככים את צער הפרידה. ככלל, תופעת ההגירה בין מדינות הולכת ומתחזקת בשנים האחרונות בכל העולם.⁸ אנשים עוזבים וחוזרים היום לתקופות קצובות כי העולם נעשה דינמי. רבים מחזיקים בתים ודירות בכמה ארצות, וגם שיעורי הנישואים הבינלאומיים ומספר האנשים שמחזיקים בשני דרכונים עולים. באופן כללי גבולות נמסים ולאומים מתערבבים. לרובנו יש כיום כבר יותר מזיקה אחת או זהות משמעותית אחת בחיים. אפילו אהדה לקבוצת כדורגל מתחלקת היום אצל רבים בין קבוצה מקומית וקבוצה מחוץ לישראל. זה חלק מתהליך אבולוציוני בריא של החברה האנושית על פני הגלובוס. ישראל התברכה בהון אנושי מוכשר, ומטבע הדברים לא תמיד יכול הפוטנציאל האישי להתממש כאן (בשל הצע, תקציבים, ניסיון, שוק וגורמים נוספים). אין פסול באדם שבוחר להגר כדי להגשים חלום, להתפתח ולתרום. יתר על כן, הצלחתם של ישראלים רבים בחו"ל (מדענים, רופאים, אנשי עסקים, אמנים, ספורטאים, דוגמנים ועוד) ממחישה שלעיתים תושב שעזב אותנו כדי לרעות בשדות זרים יכול לשמש כשגריר מוצלח של המדינה ולהעלות את קרנה.

המהגרים לחו"ל הם גם סוג של מוניטור לאיכות החיים כאן, שמתריע על כשלים הטעונים שיפור. ייתכן כי זה מה שייאלץ אותנו כחברה וכמדינה להשתפר ולהיות אטרקטיביים יותר. גם עוזבי הקיבוץ בזמנו היו מוניטור שהאין שינוי חיובי.

אך חרף כל מה שנאמר לעיל, אולי בכל זאת מרחפת מעל ישראל סכנה קיומית הקשורה בפוטנציאל העקירה. שיח ההגירה (היורדים) בישראל עובר לאחרונה שינוי ורשת האינטרנט לוקחת אותנו צעד אחד קדימה. לראשונה מועלים בפומבי טיעונים שמעודדים הגירה בשם ההגשמה העצמית. ומה שיותר משמעותי - יותר ויותר ישראלים מרשים לעצמם להביע בפומבי רעיונות של "כפירה": אולי הציונות נכשלה. ביומיום אסון רודף אסון ואין רגע שקט - מטחי טילים, פיגועי טרור, שערוריות פוליטיות ועוד ועוד. ישראל אמנם חיתה תחת איומים כבר מראשית דרכה, אבל הסכנה גדלה, וישראל נראית חלשה יותר וחסרת אונים. האויב מבחוץ אכזרי ומצויד מתמיד והפגיעה הרסנית ומגיעה לתוך המרחב האזרחי.⁹

לצד תחושת הייעוד והחזון, מקור המשיכה הגדול ביותר של ישראל היה תמיד מערכת היחסים החמה ותחושת הקהילתיות וההשתייכות. "הביחדנס" הזה מאבד מעוצמתו עם השנים. בעשורים הראשונים המדינה העניקה משהו מאוד עמוק ומתגמל לאזרחיה: תחושה של משמעות קיומית עמוקה. לכן אזרחים רבים היו מוכנים לספוג קורבנות וחיו בתפיסה של צידוק הדין. הם חשבו על עתיד הדורות הבאים במונחים של אדם דתי, המאמין בכל נפשו ומאודו בכיאת המשיח. היחלשות האתוס הציוני התמים והשתלטות החומרנות, האנוכיות, הציניות, הבוטות וחסר האמון על חיינו מעקרות את המשמעות הקיומית העמוקה שהחזיקה את רובנו בעבותות של רגש. אם המטרה העיקרית בחיים זה לעשות כסף ולהתבדר, לא חייבים דווקא כאן. כאשר עמוד האש הלאומי נחלש, נותרת השאלה הפשוטה: היכן הכי נעים לי לחיות.

אחד הצעירים ביטא זאת: "בסך הכול מה שעשיתי. לא נטשתי, לא בגרתי, ולא מכרתי סודות מדינה. בסך הכול העתקתי מקום מגורים למדינה שבעיני נעים יותר לגור בה מבישראל."¹⁰

עבור דור ה-Y ההגירה לא קשה ומייסרת כמו לדורות קודמים כי סגנון החיים נעשה גלובלי. יש להם שפה משותפת

עם צעירים כמוהם בחו"ל. הם חיים בעצם אותו סגנון חיים, מכירים אותה טכנולוגיה ואתם מותגים, צופים באותן תוכניות טלוויזיה וגולשים באותם אתרי אינטרנט. תוכנת 'חלונות' זהה בכל המחשבים ברחבי העולם וכך גם האפליקציות של הסמארטפון. אנחנו בדרך לשפה עולמית שמחלישה את חשיבותו של המקום הגיאוגרפי.

הניידות והפתיחות של העולם הגלובלי מגדילות היום גם את הפוטנציאל של הצעירים להכיר בני זוג מארצות אחרות. בינתיים רוב הנישואים על פני הגלובוס, ובמיוחד בישראל, הם אנדרוגמיים, אבל בעולם ללא גבולות האהבה לכן או בת הזוג תנצח יותר ויותר את אהבת המולדת.

הנסיקה בביקוש לדרכונים זרים והעלייה בשיעור המשיבים בחיוב (בסקרים) על האפשרות לחיות בחו"ל, מרמזות שאולי בכל זאת צפוי לנו באופק גל גדול של הגירה החוצה. נכון שהמעבר לחו"ל הוא בינתיים יותר בגדר פנטזיה, שדומה לחלום על מעבר דירה או על החלפת מקצוע ומקום עבודה, אבל כאשר הזיקה למקום יורדת, כאשר יחסי האנוש מזדהמים וכאשר המעבר למדינה אחרת נעשה קל יותר ברמה המעשית (טכנית), פוטנציאל העזיבה גדל.

צעירה בת 33: "כבר כמה שנים מזומזמת לי בראש המחשבה 'לגור בחו"ל'. מין פנטזיה בת ביצוע, אלא שהביצוע נדחה כל פעם מסיבה אחרת. רק אסיים את הלימודים. רק אעבוד שנה-שנתיים. רק אסיים עם החוזה של הדירה. אולי אנסה קודם למצוא עבודה שם. אכין תיק עבודות ואז. נעבור את החורף ואחר-כך נראה. באביב. מסתבר שפנטזיית הנסיעה היא לא רק שלי. כל מי שחלקתי איתו את הנושא הגיב בצורה חיובית. אף אחד לא אמר "אבל מה רע לך פה?" את זה רק אני אמרתי לעצמי, וזו עשויה להיות הסיבה שלא נסעתי, לפחות לא עד היום. לא רע לי פה. [...] הכל מאוד קרוב ומוכר. אבל באופן פרדוקסלי, תחושת הנוחות דווקא גורמת לי לזוז במקום באי נוחות ומעלה את הצורך לפרוץ גבולות. כי קטן פה, והכל קרוב ודומה מדי, ואין באמת אלטרנטיבה עירונית לתל אביב. [...] גם המציאות פה הולכת ומכבידה, עם כל התבטאות פוליטית, עם כל מהלך ביטחוני, עם כל שחיתות ועוולה שנחשפות. העין, השכל והלב כבר הופכים קהים."¹¹

להערכתנו, האיום הגדול ביותר על מדינת ישראל הוא התפתחות חלופה ישראלית איכותית בחו"ל. כבר כיום יש "קיבוצים ישראלים" בקליפורניה, באוסטרליה ובמקומות אחרים על פני הגלובוס. אלה יכולים להיות "קיבוצים" של אנשי עסקים, מדענים, אמנים, סטלנים ומעשני גראס, סטודנטים ואפילו פנסיונרים (שחיים במקומות זולים כי ישראל הפכה למקום שקשה יותר ובטוח פחות להזדקן בו). ההגירה לברלין, שדובר בה רבות בשל הסמליות שבה, היא רק דוגמה ומשל לתהליך הזה.

צעיר בן 35: "חזרתי מתאילנד. כמו שהבטחתי, אני לא מוח בורח. אבל בתוך הררי האננס והשייקים שעדיין ממלאים את גופי, נזרע לו זרע קטן של חשש. חשש ממה שצופן לנו העתיד. חשש מקריסת התוכניות והתקוות שלנו ליום הפרישה. חשש שאם יום אחד נרצה לפרוש בכבוד, גם אנחנו נסיים בתפקיד הזמיר של מלך סיאם. בין שנודה בכך ובין שלא, אני מניח שהזרע הקטן הזה נזרע בכל צעיר שעובר שם כטיול אחרי הצבא, או אחרי הצבא."¹²

בינתיים מדובר ב"קיבוצים" זעירים, אבל אם אחד מהם יגדל ויהפוך לעיירה ואפילו לעיר ישראלית, הוא בהחלט יכול למשוך אליו מסה של אנשים איכותיים ולדלדל את המינרלים בגוף הישראלי המתבלה.

המהגרים הישראליים עצמם כבר אינם מתביישים בהגירתם, ורבים מהם מקימים בעצמם או בשותפות עם האוכלוסייה היהודית המקומית מסגרות ומוסדות מגוונים עבור הקהילה הישראלית הנמצאת שם (במות תקשורת, מסגרות חינוכיות, מוסדות דת ותפילה, קבוצות תמיכה וסיוע הדדי, התנדבות ופנאי וכו').¹³

יתרה מזאת, פוליטיקאים, מדענים ואמנים מובילים מרבים להופיע במרכזי ההגירה הישראלים הגדולים בארצות-הברית ובקנדה, והמפגש איתם הוא בסימן של סובלנות וחיבה הדדית.¹⁴ רבים מהמהגרים גם לוקחים על עצמם להיות שגרירים של רצון טוב, לייצג את המדינה בכבוד ולהגן על תדמיתה מפני מלעיזים ושונאים.

למעשה, בלי ששמנו לב צמחה בשנים האחרונות קולוניה עירונית ישראלית-צעירה, שחיה בחו"ל, או ליתר דיוק "חצי רגל בחו"ל". קוראים לה "מדינת תל-אביב". בינתיים תושביה עדיין כאן. בינתיים.

לא באים לאסיפת הקיבוץ

צעירים בישראל
תום ברטוב ואיתי מדר

דור ה-Y ממשיך להתבגר, לפחות מבחינה ביולוגית, ונשאלת השאלה האם התכונות שזיהינו בו במחקרנו ישתנו עם הזמן? מן הסתם כן, אבל הדעת נותנת שלא צפויה פניית פרסה ואף לא שינויים מרחיקי לכת. המחקר הפסיכולוגי מוכיח שאישיות האדם מתעצבת ברובה עד מחצית שנות העשרים, ואחר כך תכונות יסוד בעיקר מתעדנות או מקצינות.

האם יוכל הדור הזה לגאול את עצמו ואותנו? לשנות את השיטה ולהוביל מהפכה חברתית? ספק. אפשר לשער שבשורת המהפכה לא תבוא מה-Y ניקים, משום שאין בהם את הדחף המוסרני וההישגי שאפיין דורות קודמים.

אולם ייתכן כי דווקא מתוך החולשות של דור ה-Y יצמח בעתיד הפתרון. לעיתים דווקא "המרד השפוף" עושה את המפנה. באופן זה השתנתה בזמנו התנועה הקיבוצית. כאשר המייסדים התווכחו ביניהם בלהט, צעירי הקיבוץ הפסיקו להגיע לאספה הסוערת ומקצתם נטשו בשקט את כור מחצבתם. המסר של "תסדרו בלעדי" החריף את המשבר הפנימי ואילץ בסופו של דבר את השמרנים לקבל את השינוי.

תהליך דומה מתרחש כבר היום בעולם התעסוקה. העובדים הצעירים לא יוצאים עם שלטים לרחובות במטרה לשפר את תנאי התעסוקה (שעות, שכר וכו'). הם פשוט נושמים את הג'וב ועוברים להרפתקה חדשה. ובין לבין הם מייצרים לעצמם חופשות ושבתונים, שמאפשרים להם להחזיר לעצמם את קצב הנשימה. הנה כי כן, המרד הפרטי, שמונע משיקולים אנוכיים, הופך למגמה חברתית שיוצרת לחץ הולך וגדל על המערכת.

באופן כללי, דור ה-Y מעדיף לתמרן ו"לקמבן" בתוך הכללים הקיימים במקום להיאבק במסד כדי לשנותו. זה קורה לא רק בשוק התעסוקה אלא גם בשדות אחרים, כמו צה"ל ומוסדות ההשכלה. אבל "החתרנות השקטה" מערערת את המוסדות הוותיקים ויוצרת משבר חיכוכי הולך ומחריף שיאלץ את כולנו להמציא את עצמנו מחדש.

ביבליוגרפיה

לרשימה הביבליוגרפית של המחקר כולו.

הערות שוליים

1. Duménil & Lévy, 2013; Kotz, 2015; הארווי, 2005.

2. ראו: Rifkin, 1995; וייט, 2001.

4. הנתונים הסטטיסטיים היבשים מצביעים על כך שמאזן ההגירה של ישראל טוב בהרבה בהשוואה למדינות אחרות בעולם, אשר קולטות מסות גדולות של מהגרים - כגון ארצות-הברית, ארגנטינה, ברזיל, אוסטרליה וניו-זילנד. DellaPergola, 2000; כהן, 2007.

אפילו בשווייץ שיעור ההגירה היוצאת גבוה יותר מזה של ישראל, וזאת אף שהיא לכאורה מדינה אידיאלית עבור תושביה עם אוכלוסייה דומה בגודלה לזו של ישראל.

גם במספרים מוחלטים בעיית ה'יורדים' אינה כה משמעותית כפי שנוטים להציגה בתקשורת (מסיבות רגשיות ופוליטיות ולעיתים גם מתוך בורות). בשנת 2012 העריכו מומחי הלמ"ס כי מספר היורדים מישראל מאז קום המדינה הגיע סך הכל ל-684 אלף איש (רובם חיים בארה"ב וקנדה). כ-120 אלף מתוכם נפטרו בחו"ל. כלומר: כיום חיים בחו"ל כ-570 אלף יורדים מישראל (ללא ילדים שנולדו להם בחו"ל). גרינשטיין, 6.8.2012.

5. למעשה, הנתונים המספריים היבשים מוגזמים, שכן עצם ההגדרה הסטטיסטית של 'יורד' בעייתית בלשון המעטה, זאת ממספר סיבות:

א. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מפיקה נתונים שנתיים על מספר היציאות מישראל והחזרות אליה של הקבוצה מוגדרת "תושבי ישראל", כלומר תושבים קבועים בעלי אזרחות ישראלית ותושבי קבע ללא אזרחות ישראלית. הנתונים מתייחסים לתושבי ישראל ששהו בחו"ל 365 יום או יותר ולפני יציאתם לחו"ל או לאחר חזרתם לישראל שהו בארץ לכל הפחות 90 יום ברציפות. בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מציינים כי תקופת השהייה האמורה בארץ נקבעה כדי להבחין בין היוצאים והחוזרים של אותה שנה לבין ישראלים שגרים בחו"ל ומגיעים לביקורי מולדת, כלומר ישראלים ששויים בישראל פחות מ-90 יום לפני יציאתם לחו"ל או לאחר חזרתם לישראל אינם נכללים בנתונים אלו. על פי הלמ"ס "מאזן ההגירה של ישראלים" (זה שיעור הירידה) הוא ההפרש בין מספר תושבי ישראל היוצאים לשהות של שנה ויותר בחו"ל לבין מספר התושבים הנכנסים לישראל לאחר שהות של שנה ויותר בחו"ל (לא כולל עולים). בשנת 2009 יצאו לחו"ל ושהו שם ברציפות יותר משנה כ-15,900 תושבי ישראל, וחזרו לישראל לאחר שהייה רצופה של שנה ומעלה בחו"ל כ-11,000 תושבי ישראל, כלומר בשנה זו מאזן ההגירה היה שלילי, וכ-4,900 ישראלים לא שבו לישראל לאחר שהות של יותר משנה בחו"ל (אלה נחשבים "יורדים"). מרכז המידע של הכנסת, מסמך עבור חבר הכנסת דורון אביטל, 11.3.2011. הבעיה כאן היא שלא כל מי שיצא לשנה רצופה בחו"ל מתכוון לעקור מהארץ. רבים יוצאים לשנה לצורך לימודים, עבודה, טיולים ועוד.

ב. בעיה נוספת היא שבביקורת הגבולות לא נהוג לשאול את הנוסע על מטרת נסיעתו, ולכן קשה לקבוע מי עוזב ולכמה זמן. זאת ועוד, החוק הישראלי דורש מכל אחד שחי בארץ אחרת להירשם בשגרירות כתושב חוזר. אולם, מעטים עושים זאת, וגם אז רק מתוך אינטרס אישי. למעשה, מרבית הישראלים לא עוזבים כדי להגר, ורק מעטים מכריזים על כוונתם לעזוב את מולדתם לנצח. לרוב מדובר במהלך מתמשך והדרגתי, שרק לעיתים רחוקות מסתכם בהגירה מלאה. חלק גדול מהיורדים חוזרים כעבור מספר שנים ורק מיעוטם נשארים בחו"ל לצמיתות. כך למשל, ב-2010 היגרו מישראל 15.6 אלף איש, מזה 94 אחוזים יהודים (כולל עולים מברה"מ לשעבר) ו-6 אחוזים ערבים. מספר היורדים נטו (בניכוי 10.2 אלף חוזרים) הגיע באותה שנה ל-5.4 אלף איש (הנתונים מבוססים על רישום תנועות הישראלים בגבולות). גרינשטיין, 6.8.2012.

ג. חישוב מספר היורדים כולל גם צאצאי מהגרים עם דרגות שונות של זיקה לישראל. על פי ההערכה, מעל שליש מהתושבים בארצות-הברית המוגדרים כישראלים הם ילדים של מהגרים, אך רבים מהם מעולם לא חיו בישראל ואף לא ביקרו בה (מפקד האוכלוסין האמריקני לשנת 2000 מצביע על כך ש-107,000 איש דיווחו כי הוריהם או הסבים שלהם הם ישראלים, מתוכם 51 אחוזים דיווחו כי ארץ הלידה שלהם היא ישראל/פלסטין, 39 אחוזים דיווחו כי נולדו בארצות הברית ו-3 אחוזים דיווחו כי נולדו ברוסיה או באחת ממדינות מזרח אירופה. 7 האחוזים הנותרים נולדו במדינות הנוספות. מובא בתוך הערך: 'ירידה מארץ ישראל', ויקיפדיה.

ד. הנתונים על אודות היורדים אינם מבחינים בין תושבים ותיקים ילידי הארץ לבין עולים ותיקים. ממדי הירידה שכיחים יותר בקרב עולים חדשים אשר לא נקלטו בישראל. חלק מן העולים מהגרים למדינה שלישית, כמעט תמיד במערב, וחלקם חוזרים לארץ מוצאם (בדיון שקיימה ועדת העלייה והקליטה של הכנסת בשנת 2006 נמסר כי שיעור היורדים מקרב העולים החדשים גבוה פי 5 מאשר בקרב ותיקים. בוועדה נמסרו נתונים ממחקר שנערך על ידי המשטר לקליטת עלייה בקרב מי שעלו לישראל ממדינות ברה"מ לשעבר בתקופה שבין 1989 לבין סוף 2002. מהנתוני המחקר הזה עולה כי 1.5 מכל 1,000 ילידי ישראל ירדו מהארץ בתקופה זו, ואילו בקרב העולים ממדינות ברה"מ לשעבר שיעור היורדים גבוה בהרבה ונאמד ב-7.4 מכל 1,000. בתקופה שנבדקה, מתוך 939,000 עולים - ירדו מהארץ כ-72,000 (7.6%). 9,100 מהם היגרו לרוסיה ו-5,250 היגרו לאוקראינה. שיעור הירידה בקרב העולים ממדינות ברה"מ לשעבר גדל במשך שנים: 3.8% מכלל מי שעלו לישראל בשנת 1990 ירדו בתוך חמש השנים הראשונות לשהייתם בארץ. בשנת 1997 - 6.7% מכלל מי שעלו לישראל ירדו בתוך חמש השנים הראשונות לשהותם בישראל. בתוך: חסון, 25.10.2006.

6. לעניין זה ראו: ימיני, 2014; טננבוים, 2014; פפר, 12.8.2014; פישר, 30.7.2014; פרקש, 11.9.2014; LeBor; 29.7.2014.

7. פלומן, 2007.
8. על פי נתוני מחלקת האוכלוסייה של האו"ם, ב-2010 חיו 214 מיליון איש בארץ שונה מזו שבה נולדו. ב-2000, לעומת זאת, עמד המספר על 179 מיליון. בתוך: קלינגבייל ושילה, 14.12.2012.
9. כבר ב-2004 רק 73% מבני הנוער, לעומת 87% מן המבוגרים, ראו את עתידם בישראל. המצב הביטחוני היווה בעבורם מניע עיקרי להגירה, לעומת המצב הכלכלי, שהיווה המניע המרכזי אצל המבוגרים. המכון לדמוקרטיה, 23.5.2004.
10. קרקואנו, 17.11.2013. נאור קרקואנו, בן 31, במקור מאשדוד, גר בתל-אביב כעשר שנים. כיום מתגורר בצפון לונדון ועובד עבור חברת סליקה בריטית.
11. אפרת עיני, מעצבת גרפית, מצוטטת בתוך: קלינגבייל ושילה, 14.12.2012.
12. אלמקייס, 21.11.2013. חניאל אלמקייס, תושב ירוחם בן 35, מהנדס מערכות תקשורת וסטודנט לתואר שני בחוג לפוליטיקה וממשל.
13. מחקר שבחן מהגרים ישראלים בקנדה מצא כי כ-14% (5000 איש ואישה) מכלל היהודים בעיר וונקובר הם מהגרים מישראל. המחקר, שהתבסס על ראיונות עומק, מצא כי מרבית הישראלים דיווחו על הצלחה גדולה בהשתלבות בשוק העבודה המקומי ועל הצלחה פחותה בהתערות בחברה הקנדית. הדבר השפיע על נכונותם לחיזוק הקשר עם הקהילה היהודית בעיר. עוד נמצא במחקר כי זהותם הישראלית נותרה חזקה, אך תחושת האשם על העזיבה את הארץ - שאפיינה בעבר מהגרים רבים מישראל - הולכת ונעלמת מהנוף. Harris, 2009.
14. בשנת 2002 הוקם בלוס אנג'לס גוף שכינה עצמו 'מועצת הקהילה הישראלית' (CIC). בבסיס ההקמה עמדה תחושת השליחות והסולידריות עם מדינת ישראל, שהייתה שקועה באותה עת בעיצומה של האינתיפאדה השנייה. גוף המתנדבים ארגן עצרות תמיכה בישראל וכן טריבונל כותבים ומגיבים במדיה השונות ובעיקר בכמה האינטרנטית. במקביל הוקם בלוס אנג'לס גם ארגון מנהיגות ישראלי שעוסק גם כן בפעילויות תמיכה בישראל. המהגרים הישראלים מחוברים להוויה הישראלית בין השאר באמצעו מגוון רחב של אתרי אינטרנט, עיתונים ומגזינים בשפה העברית מתפרסמים בניו יורק, לוס אנג'לס, ובאזורים רבים נוספים ברחבי ארה"ב. הערוץ הממלכתי הישראלי ביחד עם שני ערוצים נוספים דוברי עברית ניתנים לצפייה ברחבי המדינה באמצעות שידורי לוויין. פסטיבל יום העצמאות הישראלי מתקיים בלוס אנג'לס מדי שנה מאז שנת 1990 ונוכחים בו אלפי מהגרים ישראלים ויהודים אמריקנים. 'ירידה מארץ ישראל', ויקיפדיה.

[לדף המאמר באתר <<](#)